

ગુજરાતી સાહિત્યનો ઇતિહાસ

ગ્રંથ : ૬

[૧૮૮૫થી ૧૯૩૫]

ગાંધીયુગીન-અનુગાંધીયુગીન ગદ્યસર્જકો

સંપાદક

રમેશ ર. દવે

સંપાદન-સહાય

પારુલ કંદર્પ દેસાઈ

પરામર્શક

ચિમનલાલ ત્રિવેદી

First Edition: October, 2006

કસ્તૂરભાઈ લાલભાઈ સ્વાધ્યાયમંદિર

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, અમદાવાદ

● હરિપ્રસાદ મણિરાય વ્યાસ ●
(૨૫-૫-૧૯૦૪ - ૧૩-૭-૧૯૮૦)

ગુજરાતી બાલસાહિત્યમાં બકોર પટેલ અને શકરી પટવાણી જેવાં બાલપ્રિય અને અમર પાત્રો સર્જનારા હરિપ્રસાદ વ્યાસનો જન્મ વડોદરા જિલ્લાના બોડકા ગામે થયો હતો. ૧૯૨૧માં મેટ્રિક થયા પછી ૧૯૨૫થી એમણે ઝેનિથ લાઈફ એન્ડ જનરલ ઇન્સ્યુરન્સ કંપનીની એજન્સી-ઓફિસમાં મેનેજર તરીકે સેવાઓ આપી હતી. કેલિફોર્નિયાના સાનહોસેમાં એમનું અવસાન થયું હતું.

હરિપ્રસાદ વ્યાસે મોટે ભાગે બાળકો માટે જ સાહિત્યસર્જન કર્યું પરંતુ એ સઘળું મોટેરાંઓએ પણ હોંશોહોંશે, મઝાથી માણ્યું છે. સમાજના બધા વર્ગોના લોકોના જીવનનું સૂક્ષ્મ અવલોકન કરનારા હરિપ્રસાદે, તે સમયે પ્રકાશિત થતા બાળસાહિત્યના પખવાડિક 'ગાંડીવ'માં પશુસૃષ્ટિનાં બકોર પટેલ, શકરી પટવાણી, હાથીશંકર ડોક્ટર - જેવાં પાત્રો ધરાવતી 'બકોર પટેલની કથાઓ' લખીને બાળવાચકોને પ્રસન્ન કરી દીધાં અને 'ગાંડીવ'નાં પ્રતિષ્ઠા-ગૌરવ વધાર્યાં. બકોર પટેલના પાત્રની વિશિષ્ટતા એ છે કે એમની લોકપ્રિયતા સાત સમંદર ઓળંગી ગઈ છે. ફ્રાન્સના પાટનગર પેરિસના એક સંગ્રહાલયમાં બકોર પટેલના પાત્રને સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

એમણે બકોર પટેલની પહેલી વાર્તા ૧૯૩૪માં લખી હતી. એ પછી આ પાત્રનું એવું જાદુ પથરાયું કે બકોર પટેલ કથામાળામાં બકોર પટેલની વાતો, કથાઓ, ગમ્મતો, ગોટાળા, ફજેતા, રમૂજો, પરાક્રમો અને છબરડા દ્વારા હાસ્ય તથા મનોરંજન પીરસતી ૩૪ પુસ્તિકાઓ ૧૯૮૦ સુધીમાં પ્રગટ થઈ છે. બકોર પટેલ ઉપરાંત તેમની પાસેથી હાસ્યકથાઓ 'લંબોદર શર્મા' (૧૯૪૪), 'શ્રીમાન ભોટવાશંકર અને ચીનના શાહુકાર'

બાળસાહિત્ય ● ૩૮૫

(૧૯૫૩), 'પરદુઃખભંજન પશાકાકા' (૧૯૫૪) વગેરે મળે છે. લંબોદર શર્માનું ભૂખાળવાપણું કથામાં હાસ્યનું નિમિત્ત પૂરું પાડે છે તો ભારેખમ ભોટવાશંકરની સ્થૂળતા પણ હાસ્ય ઉત્પન્ન કરે છે. આ બંને કથાઓમાં ટીખળ, અટકચાળાં અને તોફાન-મસ્તીમાંથી ઊભી થતી રમૂજપ્રેરક પરિસ્થિતિ બાળકોને મનોરંજન પૂરું પાડે છે. પરદુઃખભંજન પશાકાકા બીજાને મદદ કરવા માટે પોતે જે રીતે હેરાન થાય છે તે રમૂજપ્રેરક હાસ્ય નિપજાવે છે. આ ઉપરાંત એમણે 'ભેજાબાજ ભગાભાઈ' ૧-૬ (૧૯૭૨), 'હાથીશંકર ધમધમિયા' ૧-૬ (૧૯૭૨), 'ગુંદરસુંદર' ૧-૬ (૧૯૭૨), જેવી પુસ્તિકાશ્રેણીઓ તથા 'હાસ્ય ઝરણાં' (૧૯૩૩), 'હાસિકિલ્લોલ' (૧૯૩૩), 'કથાહાસ્ય' (૧૯૪૨), 'પોથીમાંનાં ટીંગણાં' (૧૯૫૮) જેવા હાસ્યલેખોના સંગ્રહો અને 'બાલવિનોદ', 'હાસ્યવિનોદ', 'આનંદવિનોદ' જેવી નાનીમોટી અનેક કથામાળાઓ આપી છે. 'ચાલો ભજવીએ' (૧૯૬૪)ની દસ પુસ્તિકાઓ આપીને બાલનાટક ક્ષેત્રને પણ એમણે સમૃદ્ધ કર્યું છે.